



7.4.2015

Lausunto puolustusministeriölle Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoista

Puolustusministeriö on pyytänyt Suomen Journalistiliittoa lausumaan tiedonhankintalakityöryhmän mietinnöstä. Journalistiliitto kiittää mahdollisuudesta saada lausua asiassa.

Puolustusministeriön työryhmän mietinnöllä on hyväksyttävä tarkoitus. Tarkoitus on saada tärkeää tiedustelutietoa kansalaisten hengen ja terveyden turvaamiseksi. Tarkoituksen toteuttaminen ei kuitenkaan saa vaarantaa suhteettomasti muita demokraattisen yhteiskunnan perusteita, kuten journalistien lähdesuojaa toimituksellisessa aineistonhankinnassa.

Journalistiliitto kiinnittää huomioita journalistien lähdesuojaan, koska mietinnössä ei ole tarkemmin arvioitu sen suhdetta tiedusteluun. On tärkeää, että mahdollisessa jatkovalmistelussa tunnustetaan lähdesuojan yhteiskunnallinen merkitys.

Lähdesuoja estää ulkopuolisia ja viranomaisia saamasta selville, kuka on antanut journalisteille tai tiedotusvälineelle tietoa. Lähdesuoja välillisesti turvaa kansalaisen oikeuden tiedonsaantiin ja oikeuden muodostaa käsityksensä yhteiskunnallisista asioista. Tyypillisesti tiedonantaja paljastaa yhteiskunnallisen epäkohdan, jota käsitellään julkisuudessa. Hän paljastaa tietoja, jos hän voi olla varma lähdesuojan tehokkaasta toteutumisesta. Jos henkilöllisyys tulisi viranomaisten tietoon, tietovuotaja ei kertoisi tiedoistaan journalisteille.

Tiedonhankintalain vaarana on se, että esityksen mukaan *on mahdollista*, että tiedonantajan tiedot tulevat myös viranomaisten tietoon. Tällaisen mahdollisuuden olemassaolo voi johtaa siihen, että yhteiskunnallinen keskustelu näivettyy eikä epäkohtia voi käsitellä tiedotusvälineissä.

Yhdistyneen kuningaskunnan tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun (GCHQ) tiedustelu on Wikileaks-tietojen mukaan kohdistunut toimintuksiin ja journalisteihin, joita tiedustelupalvelu piti merkittävänä tietolähteenä. Tiedustelulainsäädäntö säädettiin kansalaisten turvallisuuden parantamiseksi, mutta valvonta on tästä huolimatta kohdistunut journalisteihin. Tämä on johtanut keskusteluun tiedustelulainsäädännön Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisuudesta.

Eduskuntapuolueet ovat Journalisti-lehden 19.3.2015 ilmestyneessä artikkelissa ilmoittaneet pitävänsä tärkeänä, että lähdesuoja turvataan tiedonhankintalain valmistelussa. Tähän velvoittavat Suomen perustuslain 12 §, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö.

### Juridinen perusta

Suomessa perustuslain 12 § turvaa oikeuden sananvapauteen. Perustuslain tulkintaa täydentää Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytäntö (PeVM 25/1994, s. 4-5). Euroopan ihmisoikeussopimuksen turvaamia oikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan, jos lakiin perustuvalla säännöksellä on hyväksyttävä tarkoitus ja se on tarpeellinen demokraattisessa yhteiskunnassa. Rajoituksen hyväksyttävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon myös suhteellisuusperiaate, eli rajoituksen pitää olla suhteessa saavutettavaan päämääriin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännössä on korostunut median rooli vallan vahtikoirana. Jäsenvaltioilta odotetaan positiivisia toimenpiteitä lehdistönvapauden ja lähdesuojan turvaamiseksi. (Palamo Sánchez ja muut v. Espanja kohdat 58-69). Jäsenvaltio ei saa rajoittaa lehdistönvapautta niin, että laki tai toimenpide näivettää yhteiskunnallista keskustelua (Goodwin v. Yhdistyneet kuningaskunnat, 27.3.1996, kohta 39).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on usein viitannut jäsenvaltion journalistin ohjeisiin, kun rajoituksen hyväksyttävyyttä on arvioitu demokraattisessa yhteiskunnassa (Haldimann ja muut v. Sveitsi, 24.2.2015). Suomessa Journalistin ohjeiden mukaan journalistilla on oikeus ja velvollisuus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa siten kuin lähteen kanssa on sovittu. Journalistien eettiset ohjeet korostavat lähteelle annettavan suojan merkitystä.

Journalistien lähdesuoja on mahdollista turvata erityismääräyksillä, joilla turvataan lähdesuojan tehokas toteutuminen ja ihmisoikeuksien noudattaminen.

### Ehdotettu lainsäädäntömuutos

Journalistiliitto ehdottaa, että mahdolliseen tiedonhankintalakiin kirjaan lähdesuojan turvaamiseksi pykälä, jossa olisi kolme momenttia.

Ensimmäisessä momentissa automaattinen haku poissuljetaan haun kohdistuminen tarkoituksellisesti toimitukselliseen sisältöön. Usein kohdeosoitteista voidaan tunnistaa mediatalon julkinen IP-osoiteavaruus. Säännös vastaa tietoyhteiskuntakaaren 151 § 1 momenttia.

*1 momentti: Automaattista hakua ei saa kohdistaa eikä välitystietoja saa hakea esille eikä ottaa manuaalisesti käsiteltäväksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 ja 3 momentin tarkoitettujen tietojen selville saamiseksi.*

Toisessa momentissa turvataan lähdesuoja manuaalisessa käsitteilyssä. Journalistista sisältöä voi luoda tiedotusvälineen palveluksessa oleva journalisti tai yksittäinen freelance-journalisti. Koska automaattisessa tiedonhankinnassa on mahdotonta erottaa journalistista viestiä

JS/PS

7.4.2015

pelkkien tunnistetietojen perusteella, lakiin on kirjattava velvollisuus poistaa journalistista sisältöä koskeva viesti, joka voi johtaa lähdesuojan murtumiseen (Ruotsin *lagen om försvarsunderrättelseverksamhet* koskeva hallituksen esitys 2006/07:63, s. 105). Vastaavanlainen määräys on Ruotsin signaalitiedustelua koskevassa laissa.

*2 momentti: Jos manuaalisessa tarkastelussa havaitaan, että tieto voisi vaarantaa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 momentin ja 3 momentin mukaisen oikeuden toteutumisen, tieto on poistettava eikä sitä saa ilmaista.*

Kolmannessa momentissa säädetään lähdesuojan tehokkaasta toteutumisesta ja oikeuskeinosta. Pykälän 1-2 momentin määräyksien rikomiselle on säädettävä rangaistus, jotta määräykset olisivat riittävän tehokkaita. Ruotsissa kriminalisoitiin jo ennen tiedonhankintalakia viranomaisten toimet, joilla pyritään selvittämään tietolähde. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kiinnittänyt huomiota siihen, ettei valtio saa ryhtyä suhteettomiin toimiin tietolähteen etsimiseksi. Suomessa sen sijaan ei ole ennestään säännöksiä viranomaisten rikosoikeudellisesta vastuusta, jos viranomaiset pyrkivät selvittämään lähdetä.

Asiassa ei ole tarvetta laatia erityisrangaistusta, vaan laissa tai sen perusteluissa voidaan viitata rikoslain virkarikoksiin.

*3 momentti: Vastuu tämän pykälän määräyksien noudattamisesta määräytyy rikoslain 40 luvun 9-10 § mukaan.*

#### Lopuksi

Journalistiliitto haluaa kiinnittää puolustusministeriön huomion siihen, että liikenne- ja viestintäministeriö on katsonut tiedonhankintalain tarpeettomaksi ja suhteettomaksi. Tiedustelun kohteena olevat henkilöt todennäköisesti käyttävät tehokkaita salaustjärjestelmiä, joiden vuoksi heidän liikennettään ei pysty joka tapauksessa tiedustelemaan. Sen sijaan tavalliset kansalaiset ja lähdesuojan tarpeessa olevat henkilöt käyttävät suojaamattomia yhteyksiä, jotka ovat alttiita tiedustelulle.

Näin ollen mahdollisen lain vaikutukset on arvioitava tarkkaan: ovatko käytettävissä olevat keinot suhteessa päämääriin vai aiheutuuko tiedonhankintalaista enemmän haittaa kuin hyötyä. Hyöty voi jäädä marginaaliseksi, mutta kansalaisten luottamuksen menettäminen jättää pysyvän jäljen.



Petri Savolainen  
Edunvalvontajohtaja



Jussi Salokangas  
Työehtoasiamies